

## Perspektívy budúceho smerovania integrácie Európskej únie

Zuzana KITTOVÁ – Denisa BÁRÁŇOVÁ-ČIDEROVÁ – Zuzana SILNÁ\*

---

### Perspectives of the Future Development in the European Union Integration

#### Abstract

*Beginning of the 21<sup>st</sup> century has brought new challenges to the European Union that are crucial for its future. As a result of political changes in Europe at the end of the 1980s and the beginning of the 1990s space for enlargement evolved and the Central and Eastern European countries showed definite interest in EU membership. Furthermore, there are other factors to be taken into account with regard to developments in the EU. Probably the most important one is the globalization process. Reflections on optimisation of inner isolation from other nations are undoubtedly obsolete. The Union has to offer framework conditions to ensure internal and external security to the whole integrated area and its members. This article focuses on changes in the integration process of the EU invoked by the facts mentioned above.*

**Keywords:** *integration, European Union, widening, deepening, perspectives, Reform Treaty*

**JEL Classification:** F15, F53, F55

---

#### Úvod

Začiatok 21. storočia priniesol Európskej únii nové výzvy kľúčového charakteru z hľadiska jej budúcnosti. V dôsledku politických zmien, ktoré sa udiali na prelome 80. a 90. rokov minulého storočia v Európe, sa otvoril priestor na rozširovanie EÚ a krajiny strednej a východnej Európy prejavili jednoznačný záujem o členstvo v EÚ. Okrem toho bolo potrebné pri vývoji EÚ zohľadniť ďalšie faktory.

---

\*Zuzana KITTOVÁ – Denisa BÁRÁŇOVÁ-ČIDEROVÁ – Zuzana SILNÁ, Ekonomická univerzita v Bratislave, Obchodná fakulta, Katedra medzinárodného obchodu, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava 5; e-mail: kittova@dec.euba.sk; ciderova@dec.euba.sk; zsilna@euba.sk

Zrejme najdôležitejšou skutočnosťou sú procesy globalizácie. Predstavy o optimálnosti uzavretia života spoločnosti do národného rámca izolovaného od iných národných rámcov patria bezpochyby minulosti. Európska únia potrebuje ponúknuť vytvorenie podmienok na zabezpečenie vnútornej i vonkajšej bezpečnosti (nejde len o vojenskú bezpečnosť) integračného priestoru ako celku i jeho jednotlivých členov. Príspevok sa preto venuje zmenám v integračnom procese EÚ, ktorých potrebu tieto skutočnosti vyvolávajú.

## 1. Východisková situácia pri posudzovaní perspektív integrácie Európskej únie

Reakciou na skutočnosti spomenuté v úvode a významným krokom vpred, predovšetkým pre budúcnosť rozšírenej Európskej únie, sa stal samit najvyšších predstaviteľov EÚ konaný v decembri 2001 v Laekene. Samit sa rozhodol vytvoriť Konvent, ktorého cieľom bolo analyzovať nedostatky inštitúcií EÚ a navrhnúť štruktúrne zmeny. V tejto súvislosti samit poukázal na potrebu riešiť tri okruhy problémov. Prvým bolo spravodlivejšie rozdelenie a definovanie právomocí v EÚ. Druhým okruhom problémov bolo zjednodušenie nástrojov EÚ. Napokon tretím okruhom problémov bolo hľadať cesty, ako v EÚ presadiť viac demokracie, transparentnosti a účinnosti. Pôvodne sa predpokladalo, že Ústava podstatným spôsobom zmení existujúci charakter Európskej únie, a tým aj spôsob jej fungovania. Išlo hlavne o otázku, či sa posilní federálny charakter na úkor národných kompetencií a národnej suverenity, a ako to ovplyvní napredovanie a perspektívy integrácie. Na základe práce Konventu a po viacerých kompromisoch, dlhých a zložitých rokovaniach sa podarilo v roku 2004 prijať na najvyššej úrovni Ústavnú zmluvu.<sup>1</sup> Tá priniesla viacero nových prvkov, pričom na základe jej analýzy a hodnotenia možno poukázať najmä na nasledujúce (bližšie pozri [15]):

a) Nové prvky v inštitucionálnom mechanizme a rozhodovacích procesoch boli navrhnuté so zámerom, aby EÚ lepšie plnila ciele, ktoré si pri svojom založení vytýčila. Inštitucionálne zmeny boli nevyhnutné v prípade všetkých inštitúcií EÚ. Pokiaľ ide o Európsky parlament, tu možno poukázať na dve zásadné zmeny. Prvá sa týka počtu a rozdelenia kresiel, druhá, dôležitejšia, posilnenia právomocí Európskeho parlamentu v rozhodovacom procese EÚ, konkrétne rozšírenia procedúry spolurozhodovania do nových oblastí. Európska rada sa podľa Ústavnej zmluvy mala stať riadnou inštitúciou Európskej únie. Funkcia predsedu Európskej rady bola ďalšou novinkou v inštitucionálnom mechanizme. Ústavná zmluva rušila rotujúce predsedníctvo Európskej rady. Funkcia predsedu

<sup>1</sup> Oficiálny názov bol *Zmluva zakladajúca Ústavu pre Európu*, prípadne *Zmluva o Ústave pre Európu*, používajú sa však aj zjednodušené pojmy *Ústavná zmluva*, resp. *Ústava*.

Európskej rady však neprinášala silnejšie politické postavenie v tejto pozícii, ako sa pôvodne navrhovalo (najmä kvôli opozícii malých členských štátov). Pokiaľ ide o hlavné zmeny týkajúce sa Rady ministrov, nové ustanovenia sa týkali napríklad jej zasadnutí. Časť zasadnutí, na ktorej sa rokuje a hlasuje o návrhu legislatívneho aktu (t. j. ak Rada ministrov plní legislatívnu funkciu), mala byť verejná. Toto ustanovenie malo viesť k vyššej transparentnosti legislatívneho procesu. Predsedníctvo na čele s jednou krajinou sa podarilo nahradiť tímovým predsedníctvom (t. j. predsedníctvom 3 krajín súčasne na obdobie 18 mesiacov) aj napriek neúspešnej ratifikácii Zmluvy. Ústavná zmluva rušila vázanie hlasov v Rade ministrov, podľa ktorého veľké a malé štáty mali určitú váhu hlasov. Táto úprava predpokladala, že sa zavedie pravidlo: jedna krajina – jeden hlas. Menilo sa aj definovanie kvalifikovanej väčšiny a blokujúcej menšiny. Posilnenie blokujúcej menšiny však de facto znamená zníženie efektívnosti rozhodovacieho procesu. Oživenie tzv. Ioanninského kompromisu je ďalším ťažkopádnyim prvkom v hlasovacom systéme, ktorý znižuje efektívnosť rozhodovacieho procesu.<sup>2</sup> Pokiaľ ide o Európsku komisiu, menilo sa ustanovenie o počte komisárov. Z analýzy vyplýva, že zmeny v Komisii neboli závažného charakteru a že iba modifikovali princípy fungovania dohodnuté v Zmluve z Nice. Závažnou zmenou malo byť iba vytvorenie funkcie ministra zahraničných vecí Únie, ktorý mal nahradiť Vysokého predstaviteľa Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky a komisára pre vonkajšie vzťahy. Minister zahraničných vecí Únie mal byť zároveň generálnym tajomníkom Sekretariátu Rady ministrov. Vytvorením novej funkcie sa očakávalo naplnenie snahy Únie, aby vystupovala v oblasti spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky jednotne. Možno hodnotiť pozitívne, že Európsku úniu mala navonok zastupovať konkrétna osoba. Na strane druhej slabé miesta vyplývali z niekoľkých skutočností. Vystupovanie navonok nebolo v kompetencii ministra zahraničných vecí, ale Európskej komisie (ktorá mu mala prenechať zastupovanie Únie navonok v oblasti spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky). Aj keby za oblasť spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky zodpovedal minister, nebola by v jeho výlučnej právomoci – delil by sa totiž o ňu s predsedom Európskej rady. Presné rozdelenie úloh však nebolo zadefinované, preto bolo možné v tejto súvislosti očakávať množstvo problémov. Ďalšie riziko vyplývalo z roztrieštenia jeho zodpovednosti. Minister mal byť totiž riadnym členom Komisie, čiže by podliehal postupom, ktorými sa riadi

---

<sup>2</sup> Tieto prvky (blokujúca menšina a Ioanninský kompromis) preberá aj Reformná, resp. Lisabonská zmluva. Z pohľadu členských štátov je jeho oživenie pozitívnym krokom, keďže zvyšuje ich schopnosť ovplyvniť prijatie rozhodnutia. Jeho opodstatnenosť je však otázna, keďže prvýkrát vznikol v čase, keď neexistovalo definovanie kvalifikovanej väčšiny vážením hlasov jednotlivých členských štátov. Lisabonská zmluva však rozdielnu váhu hlasov členských štátov rešpektuje a ako váhu pritom určuje relatívne objektívny ukazovateľ – počet obyvateľov krajiny.

Komisia (vrátane kolektívnej zodpovednosti, schvaľovania a možného odvolania Európskym parlamentom). Okrem toho sa mal zodpovedať aj Európskej rade, pretože tá by ho nielen do funkcie schválila (po vzájomnej dohode s predsedom Komisie), ale mohla by ho z funkcie aj odvolať.

b) Za prínos Ústavnej zmluvy bolo možné považovať zjednodušenie legislatívnych procedúr a zjednodušenie systému právnych aktov Únie. Veľkým prínosom bolo zjednotenie právnych aktov minimálne pre prvý a tretí pilier (s podstatnou harmonizáciou v druhom pilieri) a zavedenie systematickosti do súboru právnych aktov. Systematickosť súboru právnych aktov sa mala preniesť aj do oblasti rozhodovacích postupov. Ústava odkazovala na dva základné postupy: riadny a mimoriadny legislatívny postup. Riadny legislatívny postup je aj podľa Lisabonskej zmluvy identický so súčasným spolurozhodovacím postupom. Takéto zovšeobecnenie spolurozhodovania znamená uznanie Európskeho parlamentu ako rovnocenného zákonodarcu a partnera Rady ministrov.

c) Pokiaľ ide o politiky a fungovanie EÚ, najdôležitejšie zmeny priniesla Ústavná zmluva v porovnaní so Zmluvou o ES v rámci vnútorných politík pri hospodárskej a menovej politike a spolupráci v oblasti spravodlivosti a vnútorných záležitostí. Ostatné politiky neboli touto zmluvou výrazne zmenené. Ústavná zmluva tu prebrala podstatné materiálne ustanovenia Zmluvy o ES.

d) Významným novým prvkom bolo vymedzenie oblastí, v ktorých podľa Ústavnej zmluvy mala mať EÚ výlučné kompetencie, a oblastí, kde mala vyvíjať podporné, koordinačné alebo doplnujúce činnosti. Za povšimnutie stojí zakotvenie možnosti, že členský štát môže z EÚ vystúpiť, ak si to želá.

Zverejnenie textu Zmluvy o Ústave pre Európu a nasledujúce posudzovanie jej obsahu vyvolalo protirečivé diskusie a závery. Argumenty v prospech novej zmluvy sa zakladali na nasledovných hľadiskách: Ústavná zmluva zabezpečuje väčšiu prehľadnosť v súvislosti s poslaním a cieľmi Únie; Únia bude mať vyššiu účinnosť a posilní sa jej úloha vo svete; dosiahne sa vyššia demokratická zodpovednosť; občanom Ústavná zmluva poskytne viac práv. Negatívne ohlasy zväčša nereagovali na konkrétny obsah Ústavnej zmluvy, ale vyplývali predovšetkým z europesimistických a euroskeptických nálad s cieľom zastaviť integračný proces. Opierali sa o často umelo vytvorené mýty a nezohľadnenie tých skutočností, ktoré v Ústavnej zmluve skutočne boli a ktoré v nej neboli. Napríklad to bolo tvrdenie, že slovo *Ústava* znamená, že Európska únia sa stáva, alebo má sa stať štátom alebo federálnym útvarom a dôjde k rozsiahlemu presunu národných právomocí na EÚ, alebo tvrdenie, že Ústavná zmluva oslabuje sociálnu dimenziu EÚ. Samotný ratifikačný proces Ústavnej zmluvy sa začal koncom roka 2004, pričom v niektorých členských štátoch mala byť Ústavná zmluva ratifikovaná len parlamentom, v niektorých aj prostredníctvom referenda. Práve záporný výsledok referend vo

Francúzsku a v Holandsku spôsobil, že integračný proces sa dostal do slepej uličky. Negatívny výsledok v týchto štátoch však nemožno považovať za vyjadrenie nesúhlasu so samotným integračným procesom. V prípade Francúzska občania skôr demonštrovali svoj nesúhlas s politikou vlády smerujúcej k prijatiu nepopulárnych opatrení (napr. obmedzovaniu sociálnych výdavkov). V Holandsku zase voliči svojimi nesúhlasnými hlasmi vyjadrili obavy z oslabenia 15-miliónového Holandska v čoraz početnejšej Únii. Takisto poukazovali na to, že logika trhu je v úplnom rozpore so sociálnou ekonomikou. Pesimistické postoje k vzniknutej situácii vyústili do tvrdení, že neúspech bude mať ďalekosiahle politické dôsledky, že zakrátko dôjde k postupnej dezintegrácii Európskej únie a že ďalej sa zamýšľať nad osudom Ústavnej zmluvy je preto zbytočné, že na tento dokument treba čo najrýchlejšie zabudnúť a že v žiadnej forme by sa v budúcnosti nemal objaviť. S takými názormi zrejme ťažko možno súhlasiť. Celá doterajšia história Európskej únie potvrdzuje, že integračné procesy nemajú priamočiary, bezkonfliktný charakter, že ich sprevádzajú dezintegračné vplyvy, ktoré realizáciu určitých krokov spomaľujú, modifikujú a vznikajúce protirečenia sa skôr či neskôr riešia formou vzájomných ústupkov, kompromisov. Nebolo to prvý, ani posledný raz, keď dôležitý politický projekt v rámci EÚ nezískal plnú podporu niektorých členských štátov. Zatiaľ ani jedno takéto odmietnutie nemalo silu zabrzdiť európsku integráciu natrvalo. Dokazuje to aj schválenie návrhu Reformnej zmluvy najvyššími predstaviteľmi členských štátov v decembri 2007, ktorí tým potvrdili jednotu členských štátov a inštitúcií EÚ v podpore vnútorných reforiem EÚ, ktoré by viedli aj k posilneniu postavenia EÚ vo svetovom hospodárstve.

## **2. Perspektívy integrácie Európskej únie viažuce sa na Lisabonskú zmluvu**

Takzvaná Lisabonská zmluva síce zachováva veľkú časť ustanovení pôvodnej Ústavnej zmluvy, prináša však niekoľko zrejmych zmien [8]. Zmenil sa názov na Zmluvu o fungovaní EÚ. Tým sa vyšlo v ústrety tým členským štátom, ktorým prekážal pojem *ústava*. Vypustila sa zmienka o symboloch EÚ, ako je vlajka či hymna, ktoré by mohli u niekoho evokovať zmenu EÚ na tzv. superštát. Zmenil sa názov postu ministra zahraničných vecí EÚ na Vysokého predstaviteľa EÚ pre zahraničné vzťahy a bezpečnostnú politiku, rovnako s cieľom vyhnúť sa posilňovaniu vnímania EÚ ako štátu. Reforma hlasovania v Rade EÚ sa odialila z plánovaného roka 2009 na rok 2014, s možnosťou odkladu až na rok 2017. Nová Zmluva rozširuje počet oblastí, v ktorých sa rozhodnutia prijímajú kvalifikovanou väčšinou namiesto jednomyseľného rozhodovania. Táto zmena uľahčí proces rozhodovania v rozšírenej EÚ, kde je už pri súčasnom počte 27

členských štátov neraz problematické dospieť k jednomyseľnému rozhodnutiu. Veľká Británia získala výnimku v podobe možnosti nezúčastniť sa na rozhodovaní v otázkach spravodlivosti a vnútra. Charta základných práv bude právne záväznou súčasťou novej Zmluvy pre všetky krajiny, s výnimkou Veľkej Británie. Tá vzhľadom na veľmi odlišný právny systém dostala výnimku, na ktorej trvala v obavách, že do britského súdnictva by mohol zasahovať Súdny dvor ES. Neskôr si túto výnimku vyjednálo aj Poľsko. Posilní sa postavenie národných parlamentov v tom zmysle, že národné parlamenty budú mať k dispozícii na prehodnotenie návrhov Európskej komisie osem týždňov namiesto pôvodných šiestich. Túto požiadavku presadilo do novej Zmluvy Holandsko. Bude zakotvený princíp obojstrannej flexibility, čo znamená, že sa umožní spätný prenos kompetencií, teda z únieovej úrovne na národnú. V tomto prípade išlo o požiadavku Českej republiky. V Zmluve sa zakotví klauzula o energetickej solidarite, čo znamená podporu zo strany EÚ tomu členskému štátu, ktorý bude čeliť problémom s dodávkami plynu či ropy. Táto klauzula je výsledkom kompromisu s Poľskom, ktoré sa obáva napätých vzťahov s Ruskom. Z preambuly pôvodnej Zmluvy sa vypúšťa aj zmienka o neskreslenej súťaži, a to na žiadosť Francúzska. Na žiadosť Poľska sa zavádza v procese prijímania rozhodnutí v Rade blokujúca menšina, ktorá umožňuje zablokovanie rozhodnutia na „primeraný čas“ [20]. Taliansko presadilo zvýšenie počtu kresiel v Európskom parlamente [21]. Schválený text rozširuje zloženie Európskeho parlamentu na 750 poslancov a predsedu. Vytvorilo sa tak jedno kreslo navyše, ktoré sa dalo k dispozícii Taliansku. Ak Súdny dvor v súlade s článkom 222 prvým odsekom Zmluvy o fungovaní Európskej únie požiada, aby sa počet generálnych advokátov zvýšil o troch (jedenašť generálnych advokátov namiesto ôsmich), Rada jednomyseľne odsúhlasí takéto zvýšenie. Poľsko, Nemecko, Francúzsko, Taliansko, Španielsko a Veľká Británia budú mať potom stáleho generálneho advokáta, zvyšných 5 miest sa bude obsadzovať rotačným systémom [19].

Nový dokument je kľúčový na zabezpečenie akcieschopnosti EÚ rozšírenej na 27 členov. Akcieschopnosť majú rozhodujúcim spôsobom ovplyvniť reformy inštitúcií EÚ. Na druhej strane sa do rozhodovacieho procesu majú zapojiť národné parlamenty, čo bude mať pozitívny, aj negatívny aspekt na fungovanie EÚ. Negatívum predstavuje potreba zapojiť do rozhodovacieho procesu národné orgány, čo môže spomaliť, alebo úplne pozastaviť prijímanie rozhodnutí na úrovni EÚ.<sup>3</sup>

---

<sup>3</sup> Podstatou rozhodovacích procesov je fakt, že umožňujú prijímanie rozhodnutí v oblastiach, v ktorých členské štáty delegovali svoje právomoci na integračné zoskupenie. Komisia, ktorá je nositeľom výkonnej moci, má právo rozhodovací proces iniciovať, schvaľovanie jej návrhov sa uskutočňuje v Rade EÚ a v Európskom parlamente v závislosti od konkrétneho rozhodovacieho postupu. V oblastiach, kde sú právomoci zdieľané Úniou a jej členskými štátmi, sa uplatňuje princíp, že rozhodnutie má byť prijaté čo najbližšie k občanovi tak, aby bola zachovaná jeho účinnosť.

Za pozitívum možno považovať uplatnenie zásad subsidiarity a proporcionality, teda keď už sa podarí prijať rozhodnutie, bude to rozhodnutie, ktoré zohľadňuje záujmy väčšieho počtu občanov EÚ. Reformná zmluva a jej negociácie ponúkajú aj dobrý príklad toho, ako možno nájsť diplomatické riešenia a kompromisy prijateľné pre všetky štáty. Napríklad odstránenie zmienky o „slobodnej a nenaarušenej konkurencii“ spomedzi cieľov EÚ reagovalo na odpor zo strany Francúzska voči prílišnej „neoliberálnosti“ pôvodnej Ústavnej zmluvy. Odstránenie tejto zmienky však nemení právny základ politiky hospodárskej súťaže a vnútorného trhu EÚ, ktoré zostávajú zachované v súčasnej podobe. Postoj Slovenska k novej Zmluve možno hodnotiť pozitívne, vzhľadom na to, že Slovenská republika vyjadrila podporu reformnému procesu EÚ, ktorý považujeme za nevyhnutný.

Ratifikácia Lisabonskej zmluvy,<sup>4</sup> ktorá je základnou podmienkou jej vstupu do platnosti, sa realizuje vo všetkých členských štátoch s výnimkou Írska hlasovaním v parlamente. Zmluvu už ratifikovalo 21 členských štátov. Po negatívnom výsledku írskoho referenda sa ozvali hlasy, ktoré vyzývali k zastaveniu ratifikačného procesu. Znamenalo by to ďalší neúspešný pokus o reformu zakladajúcich zmlúv a tým aj celkového fungovania Únie. Ratifikáciu Lisabonskej zmluvy zatiaľ skutočne pozastavila Česká republika, ktorá čaká na rozhodnutie Ústavného súdu ohľadom súladu Zmluvy s Ústavou ČR. Poľský prezident Lech Kaczyński síce najskôr avizoval, že Zmluvu nepodpíše napriek tomu, že ju poľský parlament schválil. Neskôr však francúzske predsedníctvo EÚ uistil, že Poľsko nebude blokovať ratifikačný proces. Témou diskusie bolo i vnímanie írskoho NIE. Vo všeobecnosti prevládala názor, že ratifikácia musí pokračovať a Lisabonská zmluva musí vstúpiť do platnosti. Kritici však upozorňovali na to, že takýto postoj de facto prisudzuje nižšiu dôležitosť výsledkom referenda v Írsku v porovnaní s výsledkami referenda vo Francúzsku a v Holandsku, ktoré jednoznačne zastavili proces ratifikácie Ústavnej zmluvy. Netreba však zabúdať na iný príklad z nedávnej minulosti. Írsko sa v roku 2001 vyslovilo aj proti Zmluve z Nice, keď tiež ako jediný členský štát ratifikovalo Zmluvu v referende. Napriek tomu, že pred írskym NIE Zmluve z Nice bola ratifikácia úspešná len v Dánsku, ostatné krajiny proces prijímania tohto dokumentu nepozastavili. Keď sa Deklaráciou zo Sevilly vyriešil problém vplyvu Zmluvy z Nice na írsku neutralitu, Írsko usporiadalo nové, tentoraz úspešné, referendum.

Ak by Zmluva nevstúpila do platnosti, sťažil, či dokonca by sa zastavil i proces rozširovania. Tento názor zastáva napríklad predseda Európskeho parlamentu Hans-Gert Pöttering, podľa ktorého by súčasný stav fungovania inštitúcií umožnil

---

Zapojením národných parlamentov sa má dosiahnuť fungovanie tohto princípu, súčasne sa však predĺži čas potrebný na prijatie rozhodnutia.

<sup>4</sup> Stav k 9. júlu 2008.

pristúpenie už len Chorvátska. Naopak, komisár pre rozširovanie Olli Rehn i Vysoký predstaviteľ EÚ pre Spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku Javier Solana ubezpečili kandidátske štáty, že prijatie či neprijatie Lisabonskej zmluvy neovplyvní možnosť ich členstva v Únii. Podobné rozporuplné názory zastávajú aj členské štáty. Zatiaľ čo Francúzsko a Nemecko zdôrazňujú, že bez novej Zmluvy nemôže dôjsť k ďalšiemu rozširovaniu, Veľká Británia, Fínsko a nové členské štáty na čele so Slovinskom presadzujú pokračovanie procesu rozširovania. Jeho pozastavenie by vyslalo negatívny signál krajinám západného Balkánu. Zároveň nemožno tvrdiť, že Zmluva z Nice stanovuje zákonné limity pre počet členov Únie.

V nadväznosti na závery návštevy francúzskeho prezidenta Nicolasa Sarkozyho v Írsku prichádzajú do úvahy nasledujúce alternatívy: a) otvorenie textu Zmluvy alebo b) poskytnutie výnimky v oblastiach, ktoré sú pre Írsko citlivé. Nové ľudové hlasovanie v Írsku sa však môže uskutočniť až o jeden a pol roka, čo v každom prípade oddiali vstup Zmluvy do platnosti (pozri tiež [5]).

### 3. Perspektívy prehĺbovania integrácie Európskej únie

Pre budúcnosť integrácie EÚ sú popri otázkach rozširovania o nové členské štáty významné otázky prehĺbovania spolupráce medzi členskými štátmi vo dvoch smeroch: buď prehĺbovanie integrácie v určitej, už harmonizovanej oblasti, alebo jej uplatnenie v nových, dosiaľ neharmonizovaných oblastiach. Na prehĺbovanie ekonomickej integrácie má rozhodujúci vplyv fungovanie jednotného trhu a hospodárskej a menovej únie.<sup>5</sup>

Na základe doterajšieho fungovania eurozóny nie je možné rozhodnúť, či sa naplnili predpoklady zástancov, alebo odporcov spoločnej európskej meny. Na jednej strane samotné euro nespôsobiloby výrazné problémy EÚ, podarilo sa udržať cenovú stabilitu. Na strane druhej spoločná mena neuspela v úlohe zabezpečenia vyššieho hospodárskeho rastu. Uskutočňovanie reforiem, či už na zvýšenie flexibility trhu práce alebo dosiahnutie a udržanie zdravých verejných financií, je kľúčovým faktorom nielen pre fungovanie eurozóny, ale aj naštartovanie výrazného rastu v členských štátoch eurozóny. Ďalším podstatným predpokladom fungovania eurozóny je podmienenie členstva dodržaním tzv. maastrichtských kritérií pre potenciálnych nových členov eurozóny. Nové členské štáty budú ešte dlhodobo dobiehať úroveň starých členských štátov. Práve vzhľadom na túto skutočnosť možno predpokladať prísne vyžadovanie plnenia kritérií nominálnej konvergenzie v prípade každého budúceho rozširovania eurozóny. Posledný vývoj práve v súvislosti s plnením týchto kritérií zo strany Slovenska, zavŕšený

<sup>5</sup> O problematike hospodárskej a menovej únie sa pojednáva napríklad v [13] alebo [17, s. 59].



stanovením konverzného kurzu na úrovni 1 EUR = 30,1260 SKK, naznačuje, že na rozdiel od minulosti sa bude sledovať aj dlhodobá udržateľnosť plnenia kritérií. Samozrejme, to by mohlo perspektívne spôsobiť oddialenie možného vstupu ďalších nových členských štátov do eurozóny.

Napriek tomu, že jednotný trh ako základ hospodárskej integrácie súčasnej EÚ je realitou už od roku 1993, v praxi jeho efektívne fungovanie naďalej brzdia mnohé prekážky (bližšie pozri [10]). V novembri 2007 predstavila Európska komisia záverečnú podobu vízie na zlepšenie fungovania jednotného trhu, ktorá je zároveň jej pracovným programom. Nazdávame sa, že hoci nepochybne ide o pozitívny krok smerom do budúcnosti, charakter týchto zmien nebude natoľko zásadný, ako by zrejme vyžadovala hospodárska prax na uľahčenie vykonávania hospodárskych činností. Hlavným dôvodom je slabá vôľa členských štátov postúpiť v liberalizácii, zrejme ovplyvnená obavami zo znižovania životnej úrovne občanov, ktoré vyvolávajú aj aktivity EÚ v oblasti rozširovania o nové, chudobnejšie členské štáty.

Oblasť spravodlivosti a vnútorných záležitostí je ďalšou oblasťou, v ktorej možno v budúcnosti očakávať zmeny ovplyvňujúce dynamiku integračného procesu [16]. Tie sa budú týkať napríklad spoločného azylového systému, riešenia potreby umožniť občanom tretích krajín legálne sa zamestnať v EÚ vzhľadom na potreby trhu práce v EÚ, zaručiť úspešnú integráciu imigrantov do spoločnosti, posilniť spoluprácu s tretími krajinami v boji proti nelegálnej imigrácii, uľahčiť navrátenie ilegálnych imigrantov do krajiny pôvodu, zaviesť integrovaný systém manažmentu vonkajších hraníc, využívať biometrické údaje a elektronické informačné systémy, vytvoriť spoločné úrady zodpovedné za vydávanie víz a pod.

Politická úloha EÚ v medzinárodných vzťahoch zaostáva za jej ekonomickou váhou a silou (pozri tiež [9] a [14]) a nespĺňa predstavy jej občanov, iných krajín, globálnych hráčov či medzinárodných organizácií. Napriek tomu nedávny vývoj a vyhliadky na vybudovanie európskej bezpečnostnej a obrannej politiky naznačujú, že v budúcnosti sa proces politickej integrácie Európskej únie zrýchli. Naznačujú to aj zmeny, ktoré v tejto oblasti prinesie prijatie Reformnej zmluvy (napríklad vytvorenie postu Vysokého predstaviteľa EÚ pre zahraničné vzťahy a bezpečnostnú politiku, ktorý má naplniť snahy EÚ, aby vystupovala v oblasti spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky jednotne).

#### **4. Perspektívy rozširovania integrácie Európskej únie**

V integračnom procese a jeho rozširovaní zohrávajú dôležitú úlohu obchodné vzťahy. Európska únia pomocou nich môže podporiť integráciu (ako to bolo v prípade nových členských štátov EÚ a v súčasnosti je v prípade krajín západného

Balkánu), nahradit' ju (Švajčiarsko, Nórsko, mimoeurópske krajiny) alebo oddialiť (Turecko). V dnešnom svete nemožno uvažovať o autarkii v politicky, no predovšetkým ekonomicky prirodzene sebestačnej krajine (v tomto prípade odhliadame od nariadenej ekonomickej izolácie prostredníctvom obchodných sankcií). Možno povedať, že žiadne hospodárstvo v súčasnosti nie je surovinovo, a zároveň odbytovo sebestačné. Menšie i väčšie štáty využívajú svoje prirodzené výhody, akými sú podnebie, zemepisná poloha, dostupnosť surovín, lacná kvalifikovaná pracovná sila a iné, na to, aby prostredníctvom medzinárodného obchodu zabezpečili potreby obyvateľstva. Pri všeobecnom nedostatku vnútorných finančných zdrojov a pri súčasnej veľkosti ekonomík strednej a východnej Európy zohráva v hospodárstve kľúčovú úlohu zahraničný obchod. Z uvedenej reality vyplýva, že úspech vo vývoze tovarov a služieb (priamo ovplyvnený ich konkurencieschopnosťou premietnutou v ich kvalite a cene) nielenže zabezpečí finančné prostriedky potrebné na dovoz technológií a spotrebných tovarov, ale najmä krajine získa voľné peniaze na investovanie a ďalšie skvalitnenie výroby. Európska hospodárska komisia Organizácie Spojených národov (OSN), ktorej cieľom je od roku 1947 napomáhať rozvoj hospodárskej aktivity medzi európskymi štátmi, Spojenými štátmi americkými a Kanadou, v minulosti skonštatovala, že pre transformujúce sa krajiny je veľkým rizikom príliš jednostranná orientácia obchodu na krajiny EÚ, prípadne na Organizáciu pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD). Recesia v týchto krajinách by sa totiž mohla preniesť aj do štátov strednej a východnej Európy a zastaviť proces hospodárskeho oživenia. Rovnaké riziká vznikajú aj pre Európsku úniu, ak by došlo k nepriaznivému vývoju v krajinách strednej a východnej Európy – analýzu komparatívnych výhod EÚ 10 a EÚ 15 sumarizuje tabuľka 1 (pozri aj [3] a [12]).

T a b u ľ k a 1

**Sumarizácia komparatívnych výhod EÚ 10 a EÚ 15**

	EÚ 10	EÚ 15
<b>Statky náročné na sofistikovanú technológiu</b>		
• nízko sofistikované technológie	++	-
• stredne nízko sofistikované technológie	+	+
• stredne vysoko sofistikované technológie	-	++
• vysoko sofistikované technológie	-	-
• IKT – informačné a komunikačné technológie	-	-
<b>Statky náročné na výrobný faktor</b>		
• náročné na dostupnosť nerastných surovín	-	--
• náročné na prácu	++	-
• náročné na kapitál	+	++
• statky pochádzajúce z výskumu, ktoré nie je ťažké imitovať	-	-
• statky pochádzajúce z výskumu, ktoré je ťažké imitovať	-	++

Prameň: [4].

Komplementarita komparatívnych výhod EÚ 10 a EÚ 15, ktorú vidieť aj v tabuľke 1, bude mať zrejme len dočasný charakter, pre dôraz na orientáciu na produkciu tovarov s vysokou pridanou hodnotou v rámci napĺňania cieľov Lisabonskej stratégie. Kritériá posudzujúcej konkurencieschopnosť je však viacero a treba odlišovať komparatívne výhody od konkurenčných výhod. Zatiaľ čo podľa P. Baláža komparatívne výhody vychádzajú z lacnej pracovnej sily, vstupov a naakumulovaneho kapitálu krajiny, konkurenčné výhody vytvárajú firmy svojou organizáciou práce, flexibilitou, marketingom alebo *know-how* a schopnosťou reagovať na zmeny spotrebiteľského dopytu na externých trhoch [7, s. 21] (pozri tiež [1]). Konkurencieschopnosť definuje napríklad R. Outrata ako schopnosť firiem, odvetví, regiónov a národov generovať v podmienkach medzinárodnej konkurencie relatívne vysoké príjmy faktorov, vysokú zamestnanosť a rast dôchodkov na udržateľnej úrovni a pri zabezpečení trendu k vonkajšej rovnováhe [11, s. 620 – 621]. Na jej vyhodnotenie a porovnanie sa používa *benchmarking* (pozri tiež [18]), pričom jedným z alternatívnych hodnotení je tzv. *multikritériálne hodnotenie* vypracované v spolupráci Svetového ekonomického fóra a Medzinárodného inštitútu pre rozvoj manažmentu v Lausanne, ktoré skúma: ekonomickú výkonnosť ekonomiky, efektívnosť vlády, efektívnosť podnikania, infraštruktúru a zohľadňuje podmienky podnikateľského prostredia.<sup>6</sup>

Európsky integračný proces prešiel od svojich začiatkov dynamickým vývojom a právom možno očakávať, že napriek neprestajnej konkurencii troch koncepcií (1. integrácie kvalitatívne sa prehlbujúcej smerom k vyšším integračným stupňom, 2. integrácie kvantitatívne sa rozširujúcej do ďalších oblastí a 3. uprednostňovania spolupráce na medzivládnej úrovni medzi suverénnymi štátmi) sa intenzívnejšie presadí práve silnejúca integrácia. Dobré predpoklady na uplatňovanie komunitárneho práva navyše vytvára novovybudovaný systém SOLVIT, ktorý je sieťou konzultačných centier vytvorených na pomoc pri mimosúdnom riešení problémov vznikajúcich na vnútornom trhu EÚ. Je možné, že mýtus o tradičných rozdieloch v rýchlosti prijímania a uplatňovania *acquis communautaire* medzi Severom (severnými štátmi EÚ) a Juhom v neprospech stredozemných štátov sa v prípade stredo- a východoeurópskych členov – vzhľadom na rozsah komunitárnej legislatívy a jej makro- i mikroekonomického finančného dosahu na ich tranzitívne ekonomiky, popri ich úsilí o vstup do eurozóny – časom stane do istej miery skutočnosťou. Obchodnícke kliše hovorí: „Nie je problém vyrobiť, ale predat.“ V súvislosti s medzinárodným obchodom a rizikami z neho vyplývajúcimi možno dodať: „Nie je problém predat, ale zinkasovať za predaj.“ Táto rétorika

<sup>6</sup> K. Zeman a V. Rodová považujú za rozhodujúce osem kategórií faktorov určujúcich rating krajiny: národné hospodárstvo, internacionalizácia, pôsobenie vlády, pôsobenie finančného trhu, infraštruktúra, kvalita riadenia, veda a technológia, ľudské zdroje a pružnosť trhu práce, v rámci ktorých skúmajú 224 kritérií [22, s. 433].

má akúsi analógiu v systéme komunitárneho práva. Zosúladienie národných právnych noriem nových štátov s normami platnými v EÚ a transpozícia právne záväznej sekundárnej legislatívy (predovšetkým nariadení a smerníc) je len prvým krokom k úspešnému členstvu, rozhodujúce sú schopnosť uplatňovať právo v praxi a jeho vymožiteľnosť. Vstupom do EÚ pristupujúce štáty akceptujú záväzok uplatňovať komunitárne právo v praxi (t. j. rozšírenie pôsobnosti komunitárneho práva prostredníctvom rozšírenia EÚ o nové štáty) a neustále mu prispôbovať národnú legislatívu v otázkach spoločného postupu (t. j. rozširovanie integrácie v týchto štátoch do novoharmonizovaných oblastí). V tejto súvislosti však treba pripomenúť, že v deň vstupu nových štátov do EÚ nejestvuje identická miera uplatňovania komunitárneho práva [2, s. 132]:

- medzi novými členmi EÚ navzájom z dôvodu rozdielneho rozsahu prechodných opatrení vynegovovaných počas prístupových rokovaní (navyše zvýraznená nejednotnou aplikáciou prechodného obdobia na slobodný pohyb pracovníkov v prípade rozšírenia EÚ z r. 2004 a 2007);

- medzi novými a pôvodnými členmi EÚ, ako aj medzi pôvodnými členmi EÚ navzájom, pre existenciu flexibilnej integrácie v EÚ.

V oblasti hospodárskej a menovej únie platí táto skutočnosť v dôsledku rozšírenia eurozóny o Slovinsko (od 1. 1. 2007), Cyprus a Maltu (od 1. 1. 2008) a Slovensko (od 1. 1. 2009)<sup>7</sup> medzi novými členmi EÚ navzájom, podobne ako spomedzi pôvodných členov EÚ sa do eurozóny zatiaľ nezačlenili Dánsko, Švédsko a Veľká Británia. Mieru, do akej pretrvávajú rozdiely v transpozícii sekundárnej legislatívy do vnútroštátneho práva jednotlivých krajín medzi 27 členskými štátmi EÚ, dokumentuje tabuľka 2.

To, ako sa všetky zložky administratívnej štruktúry a súdnictvo v každodennej praxi novoprijatých krajín budú vyrovnávať s uplatňovaním prijatých noriem, bude smerodajné, pretože systém komunitárneho práva zahŕňa možnosť žaloby členského štátu pred Európskym súdnym dvorom, resp. Súdom prvého stupňa, a možnosť uložiť sankcie z nej vyplývajúce.<sup>8</sup>

<sup>7</sup> Podobne ako zatiaľ nemožno definitívne kvantifikovať dosah zavedenia eura na slovenskú ekonomiku, nemožno ani aktuálne špecifikovať vplyv úspešnej ratifikácie Lisabonskej zmluvy na ňu.

<sup>8</sup> Napríklad v prípade Slovenska vypracoval Inštitút pre aproximáciu práva pri Úrade vlády SR prehľad rozsahu legislatívnych noriem, ktoré Slovenská republika preniesla do svojho národného poriadku, a naopak, rozsahu legislatívy, ktorý čakal na implementáciu. Na základe informácií od vtedajšieho riaditeľa odboru aproximácie Inštitútu pre aproximáciu práva Ronalda Strehára transponovala Slovenská republika k 1. 5. 2004 z celkového počtu 1 683 smerníc približne tretinu (553), čím vznikol implementačný deficit napríklad v oblasti dopravy, poľnohospodárstva, zdravotníctva, životného prostredia a i. (po Malte druhý najrozsiahlejší spomedzi nových členských štátov). V dôsledku monitorovania situácie v novoprijatých členských štátoch Európska komisia poslala Slovenskej republike upozornenie s tým, aby iniciovala predbežné konanie, ktoré by v prípade zaostávania v implementácii potrebných právnych noriem mohlo viesť k pojednávaniu pred Európskym súdnym dvorom, keďže nedostatočnou implementáciou sa rozumie: a) neschopnosť prevziať legislatívne normy do národného právneho poriadku, b) absencia notifikácie prevzatia legislatívy zástupcom EÚ a c) neschopnosť uplatňovať prevzatú legislatívu.

T a b u ľ k a 2

**Úspešnosť pri transpozícii sekundárnej legislatívy do vnútroštátneho práva členských štátov EÚ**

	Transpozičný deficit (v %)			Počet netransponovaných smerníc			Počet konaní voči členskému štátu z titulu netransponovania smerníc		
	k 10. 11. 2007	k 11. 11. 2006	k 01. 12. 2005	k 10. 11. 2007	k 11. 11. 2006	k 01. 12. 2005	k 01. 11. 2007	k 01. 11. 2006	k 01. 10. 2005
AT	0.9	1.1	1.5	14	18	24	59	57	59
BE	1.2	1.6	1.8	20	26	29	66	68	66
BG	0.8	–	–	13	–	–	6	–	–
CY	1.2	0.8	1.1	20	13	18	21	25	11
CZ	3.4	1.6	2.5	55	26	41	31	22	14
DE	0.9	1.0	1.3	14	17	22	89	80	101
DK	0.6	0.3	0.7	10	5	11	26	27	31
EE	1.0	1.1	1.3	17	18	22	21	11	8
EL	1.7	2.8	3.7	27	45	60	88	91	99
ES	1.0	1.4	1.5	17	23	25	113	109	115
FI	1.2	0.7	0.8	19	11	13	37	36	36
FR	1.1	1.3	1.7	18	22	28	98	95	113
HU	1.2	0.9	0.7	19	15	12	28	22	10
IE	1.2	1.2	1.8	19	20	30	59	49	51
IT	1.3	2.2	3.1	22	36	50	134	161	157
LT	0.6	0.3	0.4	10	5	6	18	12	4
LU	2.8	2.6	4.4	45	42	72	36	41	36
LV	0.6	0.5	1.1	10	8	18	26	16	7
MT	0.9	1.0	1.2	15	16	19	43	21	14
NL	0.7	1.0	1.2	11	17	19	47	51	44
PL	1.7	0.9	0.9	27	14	14	55	48	18
PT	2.3	3.0	3.1	37	49	50	68	72	53
RO	0.8	–	–	13	–	–	7	–	–
SE	1.0	1.3	0.9	17	21	14	45	43	41
SI	0.7	1.0	1.2	12	17	19	23	12	7
SK	0.6	0.6	1.4	9	10	23	25	20	10
UK	1.0	0.7	1.4	17	12	23	63	57	66

Prameň: [6].

Rozšírenie EÚ na východ predpokladalo záväzné prijatie a dodržiavanie noriem komunitárneho práva vymožitelných právnym systémom EÚ, vytvorenie spoločného trhu, harmonizovaných, alebo dokonca spoločných politík, a vytvára predpoklady na spoluprácu na medzištátnej úrovni v rámci spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky, ako aj v oblasti policajnej a justičnej spolupráce.

Vyrovnať sa s budúcim rozširovaním umožní EÚ prijatie Reformnej zmluvy, čo je v súčasnosti viac ako pre Chorvátsko rozhodujúce najmä pre ďalšie krajiny juhovýchodnej Európy. Tieto krajiny sa nachádzajú v rôznych štádiách na ceste smerom k EÚ. Chorvátsko a Turecko sú kandidátskymi krajinami. Prístupové rokovania sa začali 3. októbra 2005. V decembri 2005 udelila Európska rada Bývalej juhoslovanskej republike Macedónsko štatút kandidátskej krajiny, prístupové rokovania sa však ešte nezačali. Potenciálnymi kandidátskymi krajinami sú

Albánsko, Bosna a Hercegovina, Čierna Hora, Srbsko, ako aj Kosovo (v zmysle rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1244). Európska únia opakovane potvrdila svoj záväzok pre prípadné členstvo štátov západného Balkánu v EÚ, a to za podmienok, že splnia prístupové kritériá.

Pokiaľ ide o pripravenosť Turecka, výsledky analýzy<sup>9</sup> poukazujú na značné rezervy. Zároveň to však platí aj pre pripravenosť na úrovni predstaviteľov členských štátov, resp. EÚ a verejnosti. Medzi tradičných zástancov členstva Turecka v EÚ patrí napríklad Veľká Británia, Švédsko či Dánsko. Naopak, Francúzsko ako odporca vstupu Turecka do EÚ sa zasadzuje za privilegované partnerstvo. Existujúce rezervy a názorová nejednotnosť v samotných členských štátoch naznačujú, že otázka členstva Turecka v EÚ je dlhodobého charakteru. Napriek tomu by sa však prípravy mali zintenzívniť už teraz, aby bolo rozširovanie v budúcnosti vôbec možné. Naopak, pozitívne možno hodnotiť pokrok Chorvátska, pretože z prístupových rokovaní bolo už otvorených 20 kapitol, z toho 2 sú predbežne uzavreté.<sup>10</sup> Nevyhnutný je však pokrok v reformách týkajúcich sa štátnej správy a jej systému, neefektívneho súdnictva, posilňovania práv jednotlivých národnostných menšín a boja s korupciou, ktorý sa ako problém objavuje vo väčšine štátov západného Balkánu. Aj keď nie je stanovený žiaden konkrétny dátum ďalšieho rozširovania EÚ, Chorvátsko sa nazdávalo, že by sa mohlo stať členom EÚ už v roku 2009.<sup>11</sup> Zásadným nedoriešeným problémom západného Balkánu je situácia v Kosove, ktorá je výzvou pre celý región, ale aj samotnú EÚ. Budúcnosť západného Balkánu patrí do rámca EÚ. Krajiny západného Balkánu sa vyvíjajú od stabilizácie a obnovy smerom k trvalo udržateľnému rozvoju, čo predchádza prístupiu do európskych štruktúr a úplnej integrácii. Kľúčový bol podpis stabilizačných a asociačných dohôd s EÚ, čo je predpokladom korektných zmluvných vzťahov s ňou. Zaznamenané úspechy bude EÚ zohľadňovať počas rokovaní o členstve v EÚ.

\* \* \*

Záverom možno konštatovať, že integračné scenáre podliehajú dynamickému vývoju, čím rýchlo strácajú platnosť a ťažko sa dajú spoľahlivo prognózovať. Skúsenosť vyplývajúca z predchádzajúceho vývoja v EÚ však naznačuje určité trendy, podobne, ako sa v histórii európskej integrácie striedali obdobia eurooptimizmu a euroskepticizmu.

<sup>9</sup> Autorky príspevku sa týmito otázkami venujú v rámci výskumných projektov, napríklad projektu *Analýza európskych integračných procesov a ich pôsobenie vo vybraných politikách Európskej únie*.

<sup>10</sup> Stav v júni 2008.

<sup>11</sup> Autorky príspevku skúmajú predmetnú problematiku spolu s V. Slovákovou v rámci výskumného projektu *Analýza európskych integračných procesov a ich pôsobenie vo vybraných politikách Európskej únie*.

## Literatúra

- [1] BALÁŽ, P. – TRENČIANSKA, E.: Je už Slovensko na trajektórii budovania vedomostnej ekonomiky? In: Česko a Slovensko v medzinárodnom obchode a podnikaní 2007: poznatková ekonomika ako nosný element konkurencieschopnosti slovenských a českých podnikov na európskom trhu. [Zborník.] Bratislava: Katedra medzinárodného obchodu OBF EU v Bratislave 2007. ISBN 978-80-225-2338-7, s. 8 – 14.
- [2] BĀRĀŇOVĀ-ĀIDEROVĀ, D.: Prínosy a riziká rozšírenia Európskej únie o krajiny strednej a východnej Európy pre EÚ – Rozšírenie EÚ na východ. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm 2007. 306 s. ISBN 978-80-225-2385-1.
- [3] De LOMBAERDE, P. – Van LANGENHOVE, L.: Indicators of Regional Integration: Conceptual and Methodological Issues. [IIIs Discussion Paper, No. 64.] Marec 2005. Dostupné na internete: <<http://www.tcd.ie/iiis/documents/discussion/pdfs/iiisd64.pdf>>.
- [4] European Commission: Enlargement, Two Years After: An Economic Evaluation. European Economy, Occasional Papers, 2006, č. 24. ISBN 92-79-01351-3.
- [5] FORELLE, Ch.: EU Doubts Ireland Will Ratify Treaty. The Wall Street Journal, 18. 9. 2008. Dostupné na internete: <<http://online.wsj.com/article/SB122167957182448691.html>>.
- [6] Internal Market Scoreboard. Dostupné na internete: <[http://ec.europa.eu/internal\\_market/score/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/internal_market/score/index_en.htm)>.
- [7] JANOŠKA, J. – BAŤO, R.: Či firmy v Únii obstoja, závisí najmä od nich. Trend, 27. 11. 2003, s. 20 – 27.
- [8] Konferencia zástupcov vlád členských štátov: Návrh Zmluvy, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva. V Bruseli 5. októbra 2007, CIG 1/1/07, REV 1. Dostupné na internete: <<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/cg00001-re01.sk07.pdf>>.
- [9] KOŠÍR, I. – ROSENBERG, M.: Zahraničnoobchodná politika Európskej únie [Vedecká recenzovaná monografia č. 8 na záverečnú oponentúru grantového projektu VEGA č. 1/2640/05 riešeného v rokoch 2005 – 2007]. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm 2007. 176 s. ISBN 978-80-225-2462-9.
- [10] MOGYOROSIOVĀ, Z.: Vnútrotrh Európskej únie. Prešov: Vydavateľstvo M. Vaška pre Centrum pre európsku politiku 2006. 152 s. ISBN 80-7165-549-X.
- [11] OUTRATA, R.: Konkurenčná schopnosť ekonomiky Slovenska na prahu vstupu do Európskej únie. Ekonomický časopis/Journal of Economics, 50, 2002, č. 4, s. 620 – 639.
- [12] OBADI, S. M.: Regionálna integrácia a intraregionálny obchod: Komparatívna analýza. Politická ekonomie, LV, 2007, č. 2, s. 41 – 59.
- [13] PĀLENÍK, V. – ŠIKULOVĀ, I.: Rozširovanie európskej menovej únie. [Working Papers, No. 1.] Bratislava: Ekonomický ústav SAV 2007. 31 s.
- [14] SILNĀ, Z.: Rozhodovací proces EÚ a možnosti presadzovania národných záujmov v oblasti spoločnej obchodnej politiky EÚ pri rokovaniach vo WTO. In: Merkúr 2006: výsledky vedeckej práce mladých vedeckých pracovníkov. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm 2006, s. 394 – 399. ISBN 80-225-2290-2.
- [15] ŠÍBL, D. a kol.: Euroústava – pozitíva a negatíva. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm 2006. 189 s. ISBN 80-225-2170-1.
- [16] ŠÍBL, D. a kol.: Európska únia. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm 2006. 288 s. ISBN 80-225-2179-5.
- [17] ŠIKULOVĀ, I.: Konvergencia v procese európskej menovej integrácie. [Monografia.] Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied 2006. 150 s. ISBN 80-7144-155-4.

- 
- [18] VERČEK, P.: Benchmarking konkurencieschopnosti Slovenskej ekonomiky. In: Česko a Slovensko v medzinárodnom obchode a podnikaní 2007: poznatková ekonomika ako nosný element konkurencieschopnosti slovenských a českých podnikov na európskom trhu. [Zborník] Bratislava: Katedra medzinárodného obchodu OF EU v Bratislave 2007, s. 300 – 304. ISBN 978-80-225-2338-7.
- [19] Vyhlásenie k článku 222 Zmluvy o fungovaní Európskej únie o počte generálnych advokátov na Súdnom dvore. V Lisabone 18. októbra 2007 (19. 10) (OR. en) DS 866/07. Dostupné na internete: <<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/ds00866.sk07.pdf>>.
- [20] Vyhlásenie k článku 9c ods. 4 Zmluvy o Európskej únii a k článku 205 ods. 2 Zmluvy o fungovaní Európskej únie. V Lisabone 19. októbra 2007 (19. 10) (OR. en) DS 871/07. Dostupné na internete: <<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/ds00871.sk07.pdf>>.
- [21] Vyhlásenie o zložení Európskeho parlamentu. V Lisabone 19. októbra 2007 (19. 10) (OR. en) DS 869/07. Dostupné na internete: <<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/ds00869.sk07.pdf>>.
- [22] ZEMAN, K. – RODOVÁ, V.: Comparative Analysis of Selected Central Eastern European Countries Competitiveness. *Ekonomický časopis/Journal of Economics*, 45, 1997, č. 6 – 7, s. 431 – 479.